Bůh paliativně doprovází všechny - věřící i nevěřící

S chebským farářem a hospicovým duchovním Petrem Hruškou o poustevničení, umírání a naději

Petr Hruška je spoluzakladatelem a předsedou správní rady mobilního Hospice svatého Jiří. Katolickým knězem se stal v roce 1994 a poté odešel studovat do Irska. Po návratu v roce 2004 se stal kaplanem v Chebu a v roce 2010 byl jmenován místním farářem a zároveň ředitelem Farní charity. Zároveň slouží jako duchovní u nemocných ve zdravotnických zařízeních v Chebu a jeho okolí. Kromě pastýřské služby ho baví běhání, jízda na kole a geocaching.

Původní znění otázek Ondřeje Nezbedy a odpovědí Petra Hrušky, které v redigované podobě vyšly 23. února 2016 na Umirani.cz a 16. 8. 2022 převzaty na blogu Agas.cz:

Před pár týdny jste se vrátil z poustevnického pobytu v Krušných horách, kde jste trávil 40 dní. Co jste zažil, objevil (z té vnější a pak z té vnitřní stránky)?

Zažil jsem nádherné dny, kdy všechno můžete pustit z hlavy a necháte čas, nohy i srdce plynout „jen tak“. Zpočátku jsem hodně běhal a chodil po horách, často v dešti, v mlze, ve tmě. Žasl jsem nad rozmanitostí podzimní přírody, lezl na nejrůznější krušnohorské kopce, občas doslova až „nad mraky“, pobíhal po náhorních planinách, brodil se mokřinami, slézal podél potoků do pohádkových údolí, objevoval do té doby pro mě neznámé vodopády, kde jsem měl pocit, že už není cesty zpátky, a pak se zase vracel do tepla své pohodlné „poustevny“, nebo občas také přespal někde na hřebeni, jakoby vydaný „napospas“ nezajištěnému zítřku.

Později jsem se stáhl spíše do ticha své poustevny, nově na sebe ve světle duchovních cvičení sv. Ignáce z Loyoly nechal působit celý Ježíšův příběh, vrátil jsem se v doprovodu jednoho svého kolegy kněze díky generální zpovědi až ke kořenům a počátkům svého životního příběhu, otevřel jsem Božímu milosrdenství některé etapy své minulosti a při půlnoční v jedné horské vesničce jsem žasl nad tím, že uprostřed toho všeho se pro mě v mém životě, jako v prosté betlémské stáji, rodilo Dítě.

Později, když po Novém roce napadl sníh, jsem si užíval toho, jak ta nová běloba milosrdně přikryla všechno bahnité, křehké a špinavé a zároveň mi umožnila pustit se na běžkách úplně novými, neprošlapanými cestami, ale také být vděčný za úseky, které už projel někdo jiný a já mohl jít v jeho stopách.

Ke konci své poustevny jsem pak prožil několik silných setkání se svými přáteli, kteří za mnou buď přijeli do poustevny, nebo které jsem pak navštívil. S některými z nich jsem se neviděl snad celé desetiletí. A většinou jsem znovu a znovu žasl, možná i díky předchozí samotě, jak velké mám v těchto vztazích bohatství.

Zpětně mi teď dochází, že jsem se takto možná alespoň vzdáleně mohl dotknout zkušenosti člověka upoutaného na lůžko, který uprostřed své bezmoci neřeší čas, který uprostřed tohoto „bezčasí“ je konfrontován sám se sebou, se smyslem svého dosavadního snažení, a který v tom všem postupně, jakoby „zevnitř“, krůček po krůčku a velmi křehce, objevuje novou radost ze života

teď a tady, novou vděčnost za všechno a za všechny blízké i vzdálené, novou odvahu mnohé opustit, nový úžas nad prostými maličkostmi, novou naději, že to všechno přeci jen má smysl, a novou jistotu, že když jednou odtud odejde, pak odejde do prostoru ještě úžasnějšího, než je tenhle bolavý, ale nádherný svět.

Co vás k těm poustevnickým výpravám vede?

K první takovéto „minipoustevně“, do které jsem se vydal vloni v únoru, mě přivedlo asi především vědomí dlouhodobé vyčerpanosti a neschopnosti najít ve svém životě a ve své kněžské službě určitý zdravý řád a rytmus práce a odpočinku. Zůstal jsem tehdy deset dní sám v jedné horské chaloupce ve Slavkovském lese a zjistil jsem, jak moc mi to prospívá. Díky postní očistné kůře a pravidelnému pohybu jsem se vrátil o deset kilo lehčí a díky tichu a samotě jsem znovu objevil, že „Bůh stačí“. Během roku jsem pak (také kvůli operaci žlučníku a vyvrtnutému kotníku) zase dost zlenivěl, a tak, když na podzim k nám do farnosti přišel farní vikář (druhý kněz – pomocník faráře), jsem navázal na tuto zkušenost „malé poustevny“ a vypravil jsem se do této „velké“. No a další motivací bylo také to, že mně někteří z mých blízkých přátel poslední dobou opakovaně říkali: „Prosím tě vypadni už zase někam ven, není s tebou k vydržení!“ ☺

Přemýšlel jste během těch dní i o spiritualitě současné české společnosti? Jak ji vnímáte?

Tak to se přiznám, že jsem nepřemýšlel. V poustevně se mi můj svět na jedné straně tak nějak „scvrknul“, všechno jsem prožíval jakoby „sobecky“, skrze svůj malý svět osobních pocitů, zkušeností a potřeb, a vysloveně jsem si zakazoval „řešit svět“. Na druhé straně možná právě díky této cestě „zevnitř ven“ jsem opakovaně mohl zakusit jakési zvláštně silné vědomí, že „všechno je dobré“. Jakoby ona Exupéryho věta, že „každá poušť skrývá studnu“, najednou platila úplně o všem. Včetně oné „české společnosti“, na kterou se ptáte. Takže o spiritualitě české společnosti jsem sice nepřemýšlel, ale spíše jsem si užíval radost z toho, že jsou součástí této společnosti, této doby, tohoto vesmíru, a že to je dobré. A to i tváří v tvář všemu, co se poslední dobou tady děje, tváří v tvář oné s nečekanou razancí se vrátivší „blbé náladě“.

Před odjezdem do poustevny jsem dost intenzivně s pár dalšími lidmi z farnosti a na sociálních sítích žil tématem pomoci uprchlíkům a diskuzemi s těmi, kteří vše od počátku jasnozřivě diagnostikovali jako „řízenou invazi“. Byl jsem z těchto debat už docela bezradný, zaskočený pro mě nepochopitelnými postoji i některých svých známých a především pak už také vyčerpaný. Poustevna tuto bolest a nejistotu dnešního světa a podivnost některých proudů v české společnosti (i v české církvi) samozřejmě nevymazala, ale asi mi to vše pomohla zasadit do něčeho zásadnějšího a hlubšího, z čeho teprve může vyrůstat hledání konkrétních způsobů, jak na toto vše reagovat, a konkrétních odpovědí na otázku, co já osobně mohu do této dnešní situace dobrého přinést. Jedno z ujištění, které jsem si přivezl, by se dalo shrnout do povzbuzení: „Nejsi Spasitel světa, ten už jeden přišel. Stačí se k němu připojit!“ ☺

V české veřejnosti panuje přesvědčení, že jsme spíše něcaři, agnostici, náboženští negramoti, ale rozhodně ne bezvěrci. Vypovídá o tom inklinace mnohých lidí k ezoterice a pověrám. Čím to je, že se církvím za posledních 20 let nepodařilo získat zpět důvěru české společnosti?

To by bylo na dlouhou analýzu, které se mnohokrát již zhostili povolanější. S vědomím velkého zjednodušení a zevšeobecnění toho, co řeknu, bych to alespoň za nás katolíky vyjádřil asi takhle: Dali jsme příliš velký důraz na budování struktur, image vlastní důležitosti a materiálního zabezpečení, oproti rozvíjení vztahů, služby a vzájemné úcty.

Osobně se k tomuto ovšem také hlásím. Sám mám v sobě velkou tendenci řešit struktury, systémy, souvztažnosti celků, spíše než vstupovat do křehkosti osobních vztahů a důvěřovat malým počátkům a procesům růstu. Jsem sice pořád přesvědčen o tom, co jsem si před lety napsal do záhlaví jedné své pastoračně-organizační reflexe, že „Duch oživuje, ale nevhodné struktury zabíjejí“. A myslím si, že některé struktury v církvi, hlavně ty, které jí brání být „pokornou služebnicí“ a umožňují jí si hrát na „uraženou paničku“, je třeba radikálně zreformovat. Ale poslední leta zároveň víc a víc zakouším to, co jsem sice teoreticky vždycky věděl a hlásal, ale v praxi to moc nežil: že tato reforma nejde nařídit či vymyslet nějak „shora“, od počítače, ale že bude vyrůstat z nitra, z osobních vztahů, z nesčetných a často neúspěšných pokusů o vyjití vstříc dnešnímu člověku v jeho zraněnosti a hříchu, ale i v jeho nádheře a dobrotě.

Velkou naději ve mně v tomto směru probudil budoucí nový plzeňský biskup Tomáš Holub, když prohlásil, že chce ve své nové službě být víc pastýřem, než manažerem. A věřím tomu, že když se mu to podaří a když tu manažerskou část své služby (která je také nezbytná) svěří schopným spolupracovníkům a bude je pastýřsky doprovázet, pak bude schopný pomoci i nám ostatním utvářet společně církev, která si k srdci české společnosti cestu najde. A když ne společnosti jako celku, tak k srdci chudých, bezmocných a odstrčených uprostřed ní. A to dle mého stačí.

S čím se během rozhovorů s lidmi setkáváte vy? S jakými radami souvisejícími s vírou, duchovností se na vás obracejí? Co jim chybí, čím se trápí?

To je tak široká otázka, že si jí raději sám zúžím na oblast své služby doprovázení nemocných a umírajících – ať už v roli hospicového duchovního, nebo v roli faráře. Starší lidé velmi často svoji, jak říkáte, „duchovnost“ mají spojenou buď s nějakou postavou kněze, který je v mládí (pozitivně či negativně) ovlivnil, nebo s nějakým rituálem či náboženským zvykem, který je v mládí nesl či byl pro ně důležitý. Pokud se podaří v rozhovoru proniknout pod povrch této zkušenosti se „strukturami“, lidé se s velkou vděčností často otevřou nové svěžesti osobního vztahu s Bohem, o kterém třeba teprve teď zjišťují, že je miluje bezpodmínečně, nezaslouženě, „až za smrt“. Mnohým chybí zkušenost s Božím milosrdenstvím a něžností a úplně rozkvétají, jestliže se tohoto rozměru Boží lásky mohou třeba v obyčejném rozhovoru, povzbuzení či pohlazení, nebo i skrze slavení svátosti smíření či pomazání nemocných, dotknout.

Někdy lze také vytušit, že tato zkušenost Božího milosrdenství a něžnosti jim vlastně ani tak nechybí, že si jí někde v hloubce srdce uchovali (možná v nějaké zasuté vzpomínce na milující maminku nebo ještě někde hlouběji), ale časem tato zkušenost byla překryta přílišným důrazem na rituálnost projevů víry, deformována oním tradičním „musíš“ – „nesmíš“, či hluboce zraněna zkušeností nemilosrdenství a tvrdostí některého z představitelů církve.

V každém případě pak mohu být občas tichým svědkem toho, že v síle této nové či obnovené zkušenosti jsou lidé schopni po letech říci svým blízkým „odpusť“ či vůbec prvně v životě „mám tě rád“. Na druhou stranu prožívám velkou radost také tehdy, když mohu vstoupit do nějaké rodiny nemocného či umírajícího a zjistit, že tam jsou tak hezké lidské vztahy, že ani nemusejí být explicitně vyjadřovány v náboženském jazyce, ale jsou pro mě svědectvím, že tato milosrdná a něžná Boží láska je tam velmi intenzivně i tak přítomna.

Říká se, že věřící se lépe smiřují se smrtí. Myslíte, že je to pravda? (Proč ano, nebo proč ne?)

Myslím, že to pravda je, pokud slovem „věřící“ myslíme ty, kteří mají zkušenost z onou láskou, o kterou jsem se snažil koktavě vyjádřit ve své předchozí odpovědi. V tom případě tam samozřejmě je vždycky přítomná obava z neznámého, možná strach z bolesti, někdy nejistota, jak to po mém odchodu budou zvládat nejbližší, ale zároveň tam je základní jistota či naděje, že neodcházíme do prázdna, nebo že smrtí neupadáme do rukou nějakého nevypočitatelného Boha, o kterém nevíme, jestli jsme jej svým zbožným životem dostatečně uspokojili v jeho potřebě spravedlnosti. Pokud by ono slůvko „věřící“ naopak mělo znamenat pouhou přináležitost k nějakému rodinnému zvyku, ideologii či rituální tradici, nebo by tato „víra“ měla být odpovědí na nějakou karikaturu Boha, pak takovýto věřící to může mít s umíráním paradoxně těžší, než někdo takto „nezatížený“.

Nevzpomínáte si na nějaký výmluvný rozhovor, příběh, který by to dokumentoval?

Vybavuje se mi jedna stařičká paní, vdova, na které bylo vidět, že se jí moc stýská po zemřelém manželovi. Ta mi jednou, s jakýmsi téměř šibalským úsměvem na tváři, řekla: „Víte, pane faráři, mně je po mém Venouškovi moc smutno. Ale vím, že tam nahoře, víte, tam u našeho nebeského Taťky, vím, že on mi tam v posteli drží místo a zahřívá mi ji. A já už se tam moc těším!“

Na druhou stranu si vzpomínám na jinou paní, po celý život pravidelně chodící do kostela, zastávající často velmi přísné pozice co se týče morálky druhých lidí, která během celého procesu umírání zůstala přes veškeré mé intervence tak tvrdá, odsuzující své okolí a v posledních fázích i samu sebe, až mi z toho bylo úzko.

A do třetice zmíním jeden svůj nedávný rozhovor s jednou farnicí, i po úraze stále ještě čipernou osmdesátnicí, která se poslední léta nádherným způsobem vydávala druhým ve službě nemocným a umírajícím. To jsme takhle seděli u oběda spolu s druhou farnicí a poté, co jsme probrali přípravy na vdavky té první, ta druhá začala najednou plánovat svůj pohřeb. Co tam mám jako že zpívat,

kde by to mělo být, kdo by tam měl být, kdo že jí do toho hrobu (a ten musí být s výhledem!) ☺ má ukládat a jestli nakonec by nebylo nejlepší, kdyby z jejích ostatků pak na tom místě vyrostl nějaký hezký strom. Jo a že při tom popěvování, které může být radostné, ale nemám kolem hrobu moc tancovat, aby se zas ti ostatní nějak nepohoršili. Už během toho jsme se hodně nasmáli, i nějaké ty slzy trochu vykoukly, a když jsme pak na konci konstatovali, že teď už jenom chybí datum pohřbu, protože ona ještě neví, kdy umře, vypukli jsme smíchy úplně. U vedlejšího stolu nás nejspíše poslouchali, protože se pak po nás tak nějak divně, ale přesto se mi zdálo, že se zájmem, dívali. No asi jsme pro ně byli nějakým zjevením z jiného světa – farář v kolárku sedí u oběda s mladou slečnou a osmdesátiletou dámou a mluví o přípravách na svatbu té prvé a plánují vlastní pohřeb té druhé?!? ☺

Čeho se pacienti Hospice Sv. Jiří a jejich blízcí obávají nejvíc?

Myslím, že především bolesti a toho, jestli umírání zvládnou doma. V obojím jim umějí velmi dobře pomoci naše sestřičky, lékař a sociální pracovnice. Když dostanou velmi konkrétní informace, když je jim nabídnuta praktická pomoc a osobní podpora, tyto obavy často velmi rychle ustupují do pozadí. Někdy pak do popředí vystoupí určité hlubší strachy, např. jak to děti zvládnou, až tady nebudu, otázky po tom, co jsem v životě stihl či nestihl, nebo zklamání z toho, že ti, kterým jsem se snažila dát všechno, na mně teď kašlou a ani se nepřijdou podívat. A někdy to je i ona dříve zmíněná obava či přímo strach z trestajícího, nevyzpytatelného Boha (či spíš z jeho karikatury).

Někde tyto rozhovory zvládnou sestřičky samy, někde toto vše bublá spíše jen pod povrchem, občas mám tu milost, že do této spleti mohu také vstoupit a kousek někoho doprovodit. Bohužel často se stává, že na otázku sestřiček, jestli nechtějí návštěvu hospicového duchovního, lidé odpovídají buď „ještě ne“, nebo „ne, já nejsem věřící“. V prvním případě je odpověď pravděpodobně nesená tradiční představou, že farář musí přijít za věřícím přijít až v tom posledním okamžiku, ve druhém případě má onen umírající představu faráře, který má co říct jen svým „zbožným“ ovečkám. Ale s paní ředitelkou jsme se domluvili, že zkusím k některým klientům „proniknout“ jako hospicový dobrovolník (přizvaný např. k montáži postele nebo k přestěhování akvária) a třeba pak na základě obyčejného lidského vztahu třeba někde bude příležitost někoho doprovodit i kousek dál.

A čeho na konci života nejvíce litují? Co by ještě rádi stihli?

Přiznám se, že toto téma nemám nějak komplexněji zmapované, abych na něj byl schopný odpovědět. Ale jsou k tomu povolanější, jako např. paní Bronnie Ware… ☺

http://obchod.portal.cz/ceho-pred-smrti-nejvice-litujeme-/

Byl jste u někoho do poslední chvíle? Jak jste to prožíval? Jak jste to zvládnul?

Tohoto daru doprovázení do poslední chvíle se mi zatím dostalo vlastně jen u svých vlastních rodičů. A o to více jsem za tuto možnost vděčný a vnímám, jak je vzácná. Bylo by to na dlouhé vyprávění, tak alespoň řeknu, že právě tahle zkušenost mi později pomohla hledat způsoby, jak spolupracovat na rozvoji hospicové péče. A zároveň mi pomáhá i při přímém kontaktu s umírajícími. Poslední chvíle s mámou jsme prožili v rozhovoru s naším rodinným přítelem, knězem, který rodiče dlouho doprovázel. Tři dny před tím jsme u její postele slavili mši svatou poté, co si s námi, třemi sourozenci, ještě stačila říct to nejpodstatnější.

S tátou jsme pak podobné chvíle prožili o půl roku později. Tam pro mě byl nejdůležitější ten čas před tím, strávený u jeho postele vzpomínáním na jeho dětství, mládí a celý životní příběh. Dost mě pak i přesto mrzelo, že jsem se jej víc nevyptával, nepovzbuzoval právě k takovýmto vyprávěním. Teprve z později objevených dopisů jsme třeba zjistili, jak intenzivně a krásně prožil období namlouvání s naší maminkou… Jako politický vězeň měl tendenci vzpomínat především na svých 10 let v kriminále a pro nás pro děti bylo někdy náročné proniknout pod tuto jeho slupku „veřejné persony“, v některých kruzích až téměř celebrity. Ale když se to podařilo, bylo to pro mě hodně silné. Třeba to, když jsem mu mohl snad prvně v životě u jeho lůžka pár dní před smrtí říct: „Mám tě rád, tati“ A on: „Já tebe taky, kluku“

Proměnilo vás to nějak?

Když naši zemřeli, tak jsem, už jako čtyřicátník, asi prožil, že jsem teprve tehdy svým způsobem dospěl. Jako bych vnitřně cítil něco jako „Tak, teď je to na tobě!“ A to přesto, že jsem už přes

dvacet let vedl velmi samostatný život. Ale teprve tehdy nějak ve mně dozrálo vědomí této zodpovědné dospělosti. A tahle zkušenost mi pomáhá i dneska ve chvílích, když někdy upadám do postoje „to oni přeci musí zařídit“, „na to já nemám“, „někdo to vyřeší“… apod. Pak mi někdy v srdci zazní ono „Je to na tobě!“ Ale není to nějaká tíha nebo nějaký pocit, že musím být spasitelem. Měl jsem to štěstí, že oba rodiče byli nejen skvělými rodiči, ale také věřícími bez uvozovek a že jsem se už od nich mohl učit vztahu s odvážně se obětujícím (táta) i něžně milujícím (máme) Bohem. S Bohem Otcem i Matkou…

Už jste vedl rozhovor i s nevěřícím pacientem? Bylo to v něčem jiné?

Na to jsem částečně odpověděl už výše. Většinou ale mám příležitost doprovázet nevěřící spíše v roli pozůstalých, kteří přijdou zařizovat pohřeb svého věřícího blízkého, nebo kteří mě z nějakých důvodů přišli požádat o řeč na rozloučenou, i když pohřeb chtějí civilní. To jsou pak často velmi silné momenty, kdy mohu skrze jejich smutek a bolest vnímat Boží péči o ně a kdy se jim, často koktavě a nejistě, mohu pokusit tuto péči zprostředkovat či aspoň svým lidským přístupem k nim nějak prakticky naznačit. Slova tady většinou moc nezmůžou. I když často mě právě zde pomáhá oněch „pět velkých slov“, která jsem se svého času naučil od Cesty domů: odpusť, odpouštím, děkuji ti, mám tě rád, propouštím tě. Povzbuzuji pak tyto nevěřící pozůstalé, aby je vyslovili i přes tuto podivnou hranici smrti, před kterou stojí, v důvěře, že to má i teď nějaký smysl, dovyslovit něco z toho, co nestihli za života jejich milovaného. A často vnímám, že se tam pak skutečně něco děje…

Co považujete z hlediska paliativní duchovní péče za nejdůležitější?

Vztah a naději. Na jednom semináři pro nemocniční kaplany mě oslovila část jedné prezentace, kde byly představeny různé důrazy v nemocničním kaplanství a jak se postupně v historii chápaly jako priorita. Mám dojem, že tam zaznělo přibližně toto: Nejprve byl u nemocničního kaplana kladen velký důraz na „znalosti“ (co jakožto profesionál znám, co mám nastudováno), později spíše na „dovednosti“ (co umím, jaké techniky rozhovoru zvládám) a nakonec na „osobnost“ (kým jsem jako člověk, jakou naději vyzařuji)…

Já osobně bych toto vše považoval za víceméně stejně důležité a vzájemně provázané, ale za to opravdu nejdůležitější bych pak považoval „vztah“ nesený „nadějí“. Tím mám na mysli můj vztah jakožto pomáhajícího profesionála či dobrovolníka v oblasti paliativní péče s umírajícím klientem a jeho rodinou žitý jako vztah partnerský, možná až přátelský, jako úctyplný vztah mladého průvodce dávajícího umírajícímu a jeho rodině to, co má (znalosti, dovednosti, osobní naději), k dispozici na kousek jejich společné cesty, a zároveň žasnoucího nad tím, co všechno může na této společné cestě od umírajícího a jeho rodiny přijmout. A to vše ponořené do osobní naděje sycené vlastní zkušeností s osobním Bohem, který nás všechny, ať věřící či nevěřící, „paliativně“ doprovází svojí věrností a něžností a miluje „až za smrt“.

A proč jste se vlastně do duchovní služby pro hospic pustil? Vedla vás k tomu i osobní zkušenost?

Jak jsem už zmínil dříve, základní zkušeností, ze které nejen trvale čerpám, ale která byla i při mém rozhodování o zaměření své služby a služby naší farní charity také na hospicovou oblast, byla zkušenost s doprovázením vlastních rodičů v jejich umírání. Konkrétní podněty se k tomu pak již přidaly skrze spolupráci se svým kolegou Petrem Bauchnerem, který v Chebu rozbíhal službu naší farnosti nemocným a velmi silně toužil po rozvinutí této služby až do podoby hospicové péče, skrze setkání se skupinou nadšenců kolem MUDr. Cabadaje a jeho občanského sdružení snažícího se postavit v Chebu lůžkový hospic, skrze setkání s Alenkou Votavovou, dnešní ředitelkou Hospice Sv. Jiří, při pohřbu jejího tatínka, a s její touhou rozvinout službu, která její rodině při umírání jejího otce tolik chyběla, skrze setkání s manžely Hrdých, opět při pohřbu jejich tatínka, a s jejich následnou (dodnes trvající) sponzorskou štědrostí umožňující odstartovat hospicové služby v Chebu, a především pak skrze svojí osobní zkušenost s Tím, o kterém vím, že jsem u něj už nyní doma, a o kterém tuším, že v tomto Domově i mně zahřívá postel.